

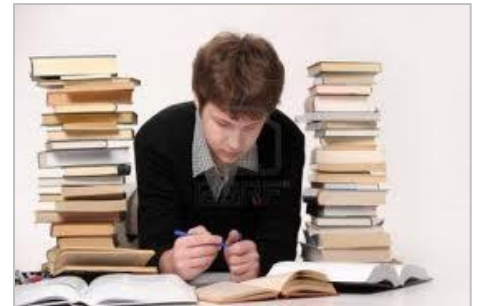
Права студентів

Перше, що мав би взяти в руки майбутній або чинний студент, який бажає розібратися зі своїми правами, це Закон України "Про вищу освіту", який прийнятий 2002 року та багаторазово змінюваний у різних частинах, що суттєво, правда, не відзначилося на сфері студентського життя. Не зайвим був би й Статут конкретного вищого навчального закладу - безпосередня настанова для дії адміністрації вузу. Незалежно від форми власності (державний, комунальний, приватний) та приналежності (Міністерству освіти і науки, Міністерству аграрної політики, МНС тощо) вищого навчального закладу закон для всіх них один. Він (Закон України "Про вищу освіту") встановлює загальні правові, організаційні, фінансові й інші засади функціонування всієї системи вищої освіти в Україні.

Дивись: Закон України "Про вищу освіту" (зі змінами) від 17 січня 2002 року №2984 - III

Вперше згадування "студентів" у Законі міститься у частині 4 статті 23 і стосується того, що в вузах державної та комунальної форм власності кількість студентів, прийнятих на I курс на навчання за державним замовленням, має становити не менше ніж 51% від загальної кількості студентів, прийнятих на навчання на I курс. Саме ж визначення ролі та місця студента як такого постає аж у розділі VIII "Учасники навчально-виховного процесу".

Студент частіше в Законі йменується особою, яка навчається у вищому навчальному закладі. Вона/він є учасником навчально-виховного процесу у вузах поряд із педагогічними та науково-педагогічними працівниками, працівниками вузів (категорійні спеціалісти, старші лаборанти, завідувачі навчальними лабораторіями, методисти тощо).

Крім студентів, особами, що навчаються в вузі, є, природно, курсанти, екстерни, асистенти-стажисти, інтерни, клінічні ординатори, здобувачі, аспіранти (ад'юнкти) та докторанти. Всі вони мають Законом "Про вищу освіту" закріплені 15 прав на:

1. Вибір форми навчання;
2. Безпечні та нешкідливі умови навчання, праці та побуту;
3. Трудову діяльність у позанавчальний час;
4. Додаткову оплачувану відпустку у зв'язку з навчанням за основним місцем
5. Користування навчальною, науковою, виробничою, культурною, спортивною, побутовою, оздоровчою базою вузу;
6. Участь у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, представлення своїх робіт для публікацій;

7. Участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, побуту, оздоровлення;

8. Надання пропозицій щодо умов і розмірів плати за навчання;

9. Участь у об'єднаннях громадян;

10. Обрання навчальних дисциплін за спеціальністю в межах, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки та робочим навчальним планом;

11. Участь у формуванні індивідуального навчального плану;

12. Моральне та/або матеріальне заохочення за успіхи у навчанні й активну участь у науково-дослідній роботі;

13. Захист від будь-яких форм експлуатації, фізичного та психічного насильства;

14. Безкоштовне користування у вузах бібліотеками, інформаційними фондами, послугами навчальних, наукових, медичних та інших підрозділів вищого навчального закладу;

15. Канікулярну відпустку тривалістю не менше ніж вісім календарних тижнів.

Окремо, студенти вузів, що навчаються за денною (очною) формою навчання, мають право на пільговий проїзд у транспорті, а також на забезпечення гуртожитком. Ці два "особливих" права мають регулюватися в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Порядок пільгового проїзду нормативно врегульований урядом, про що мова буде далі, а ось щодо студентських гуртожитків "ситуація" гірша - подібних норм від українського Кабміну досі нема.

Важливо зазначити, що абзац другий частини 2 статті 54 Закону каже: *"Студенти вищих навчальних закладів мають право на отримання стипендій, призначених юридичними та фізичними особами, які направили їх на навчання, а також інших стипендій відповідно до законодавства"*. Це надає підставу студентам (зокрема тим, які не навчаються за державним замовленням) мати "незалежні" стипендії, наприклад, місцеві, громадські або іноземні.

А ось студенти, які успішно навчаються у вузах державної або комунальної форми власності за денною (очною) формою навчання за кошти державного або місцевого бюджету (як кажуть, за державним замовленням), забезпечуються стипендіями. Ця гарантія й мінімальний розмір такої стипендії (не менше ніж два неоподатковуваних мінімуми доходів громадян)

установлені абзацом п'ятим частини 6 статті 64 Закону. Порядок призначення та виплати таких стипендій установлено урядом, про що мова буде далі.

Обов'язків у студента, як не дивно, не багато - аж два! Особи, які навчаються у вузах, зобов'язані, по-перше, дотримуватися законів, Статуту, правил внутрішнього розпорядку вищого навчального закладу та, по-друге, виконувати графік навчального процесу, вимоги навчального плану. І все. Саме тому на самому початку зазначалося на ролі знання саме Статуту конкретного вузу, але не погано було б і зайвий раз почитати чинні в вузі правила внутрішнього розпорядку.

Одна з найсуперечливіших для студентів статей Закону України "Про вищу освіту" - стаття 56, в якій ідеться про працевлаштування випускників вузів. Абзац перший каже: *"Випускники вищих навчальних закладів вільні у виборі місця роботи"*, а другий ж уточнює: *"Випускник вищого навчального закладу, який навчався за державним замовленням і якому присвоєно кваліфікацію фахівця з вищою освітою певного освітньо-кваліфікаційного рівня, працевлаштовується на підставі направлення на роботу відповідно до угоди, укладеної між замовником, керівником вищого навчального закладу та випускником"*. Складно казати про логіку цієї вимоги, яка ще й конкретизована урядом установленим порядком. Сам Закон у абзаці другому частини 1 статті 4 констатує: *"Громадяни України мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних вищих навчальних закладах на конкурсній основі в межах стандартів вищої освіти, якщо певний освітньо-кваліфікаційний рівень громадянин здобуває вперше"*.

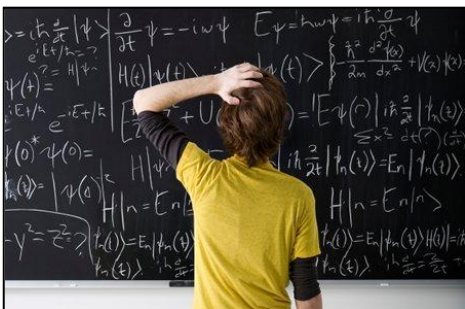
Бо Конституція ж України каже: *"Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі"* (ст. 53) та *"Використання примусової праці забороняється"* (ст. 43). Зважаючи на це "направлення" (читай, розподілення) випускника, що навчався за державним замовленням, по-перше, його навчання є не безумовно безкоштовним (бо "відпрацювання" є внормованою умовою начебто "безкоштовного" навчання), по-друге, наступна праця випускника є примусовою (бо основний закон має пряму дію та не вказує додаткових умов безкоштовності вищої освіти, кажучи прямо, що не вважається примусовою працею тільки військова/альтернативна служба та робота за рішенням суду або служба під час воєнного, надзвичайного стану). Й останнє уточнення першого абзацу статті 56: *"Якщо випускник вищого навчального закладу навчався за кошти третьої особи, його працевлаштування здійснюється відповідно до укладеної між ними угоди"*.

Також слід відзначити, що Закон окреслює загальні питання вступу до вузів, відрахування, переривання навчання, поновлення та переведення студентів. Зокрема, прийом осіб на навчання до вузів здійснюється на конкурсній основі відповідно до їх (осіб) здібностей незалежно від форми власності

навчального закладу та джерел його фінансування, хоча з цього правила є виключення. Правила (порядок, умови) прийому на навчання до вузу, за Законом, затверджуються керівником вищого навчального закладу "за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки" (фактично, на підставі Умов прийому до вищих навчальних закладів України, затверджених Міністерством освіти і науки). Закон України "Про вищу освіту" в чинній редакції каже, що студенти можуть бути відраховані з вузу з чотирьох причин:

- за власним бажанням;
- за невиконання навчального плану;
- за порушення умов контракту ;
- в інших випадках, передбачених іншими Законами.

Важливо, що студенти можуть переривати навчання зв'язку з обставинами, які унеможливають виконання навчального плану (за станом здоров'я, призовом на строкову військову службу в разі втрати права на відстрочку від неї, навчанням чи стажуванням в освітніх і наукових установах іноземних держав тощо). Таким

особам надається академічна відпустка. Поновлення ж на навчання осіб, які відраховані з вищих навчальних закладів, здійснюється тільки під час канікул. А ось переведення студентів може здійснюватися з:

- одного вузу до іншого;
- одного напрямку підготовки на інший напрям підготовки в межах однієї галузі знань;
- однієї спеціальності на іншу спеціальність в межах одного напрямку підготовки.

Але порядки відрахування, переведення, академічної відпустки визначаються більш докладно окремими нормативними актами, про що мова буде далі. До цього слід додати, що відрахування та поновлення на навчання студентів, є "виключною компетенцією" керівника вузу (ст. 32).

Важливим для студентів є частина 6 статті 64 Закону. Зокрема, у абзаці другому сказано: *"Розмір плати за весь строк навчання або за надання додаткових освітніх послуг встановлюється у договорі, що укладається між вищим навчальним закладом та особою, яка навчатиметься, або юридичною особою, що оплачуватиме навчання або надання додаткових освітніх послуг, і не може змінюватися протягом усього строку навчання..."*. Про що мова буде далі.

Закон-передвісник, більш старший, 1991 року прийняття Закон "Про освіту" дещо розширює гарантовані державної права студентів (ст. 51), зокрема, надаючи права на доступ до інформації в усіх галузях знань, користування послугами закладів охорони здоров'я, засобами лікування, профілактики захворювань і зміцнення здоров'я, захист від дій педагогічних, інших працівників, які порушують права або принижують їх честь і гідність. Також цей Закон трішки по-іншому окреслює обов'язки студентів, розкладаючи їх на три:

- додержання законодавства, моральних, етичних норм;
- систематичне й глибоке оволодіння знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищення загального культурного рівня;
- додержання Статуту, правил внутрішнього розпорядку закладу освіти.

Дивись: Закон України "Про освіту" (зі змінами) від 23 травня 1991 року № 1060 – XII

Серед інших значущих для студента "представників" нормативно-правового поля слід відзначити Закон України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні". Абзац другий статті 7 його каже, що *"Держава забезпечує працевдатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання у ... вищих навчальних закладах..."*, а абзац дванадцятий: *"Держава гарантує надання роботи за фахом на період не менше трьох років молодим спеціалістам – випускникам державних ... вищих навчальних закладів, потреба в яких була визначена державним замовленням"*. Відчуйте різницю в формулюваннях цього Закону 1993 року та Закону "Про вищу освіту", прийнятого 2002 року.

Також цей Закон, зокрема, гарантує: *"Держава, враховуючи вартість прожиткового мінімуму та виходячи з реальних можливостей бюджету, підвищує*

розміри ... стипендій та інших видів матеріального забезпечення молоді, яка отримує ... вищу освіту у відповідних навчальних закладах" (ст. 9). Окремо, прописано, що матеріальне забезпечення, включаючи стипендії учнівської та студентської молоді, яка перебуває на повному державному забезпеченні, встановлюється на рівні прожиткового мінімуму.

Одна з прогресивніших норм Закону "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні", що впорядкована урядовим порядком, - це гарантія для учнів і студентів денної (очної) форми навчання загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів протягом року пільгового проїзду по території України залізничним, водним, автомобільним, міським (крім таксі) транспортом, кошти на що закладаються в держбюджеті.

Важливо, що стаття 12 цього Закону загострює увагу на охороні здоров'я. Місцеві заклади охорони здоров'я разом із підприємствами, установами та організаціями (зокрема, вузами) забезпечують проведення щорічного медичного обстеження всіх молодих громадян. Не забувайте, що *"Підприємства, установи та організації можуть за клопотанням молодих громадян або їх представників повністю або частково оплачувати надання медичної допомоги в найскладніших випадках у платних лікувальних закладах країни або за кордоном"*.

Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів", констатує, що держава гарантує інвалідам, зокрема, здобуття освіти на рівні, що відповідає їхнім здібностям і можливостям. При навчанні, професійній підготовці або перепідготовці інвалідів поряд із загальними допускається застосування альтернативних форм навчання. За інших рівних умов переважне право на зарахування до вузів мають інваліди та діти з малозабезпечених сімей, у яких:

- обидва батьки є інвалідами;
- один з батьків-інвалід, а інший помер;
- одинока матір із числа інвалідів;
- батько-інвалід, який виховує дитину без матері.

Під час навчання таким категоріям громадян стипендія та призначена пенсія (державна соціальна допомога інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам) виплачуються в повному розмірі. Після закінчення навчального закладу інвалідам надається право вибору місця роботи з наявних варіантів або надається за їх бажанням право вільного працевлаштування.

"... Студенти вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувають на повному утриманні держави..." - це вже норма статті 19 Закону України "Про охорону дитинства". Міністерство освіти і науки, наприклад, із іншими центральними органами виконавчої влади, обласними держадміністраціями має забезпечувати виконання міжгалузевої програми оздоровлення студентів-сиріт, студентів-інвалідів, студентів із малозабезпечених сімей і обдарованих студентів. Така вимога встановлена Заходами щодо реалізації державної молодіжної політики, затвердженими Постановою Кабміну від 18 червня 1999 р. №1059 "Про стан реалізації державної молодіжної політики".

ІНФОРМАЦІЯ ПІДГОТОВЛЕНА ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНТЕРНЕТ – ВИДАНЬ:

<http://www.ru.knutd.com.ua/students/rights/>

<http://osvita.ua/vnz/student-life/1447/>

<http://kpi.ua/students-rights>

<http://www.segodnya.ua/life/education/student-znaj-cvoi-prava.html>

<http://bestuniversities.com.ua/ru/lichnoe-razvitie/ukrainskie-studenty-imeyut-15-prav-i-2-obyazannosti>

<http://kp.ua/daily/270808/52643/>

<http://profkom-nmu.kiev.ua/book/export/html/261>

<http://www.lbi.wubn.net/index.php/ua/studentam/prava-i-obov-iazky-studentiv.html>

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>

